

A művészek a nagyherceg védőségével kiállítás is rendeztek, de Ernő Lajos nagyherceg — hír szerint személyi természetű okok miatt — megvonta támogatását, s ennek következtében már értesítették is a művészeket, hogy a kiállítást időnek előtte bezárják. Ez a társaság valószínű feloszlásának az oka.

BOTFEJEK. A francia Art et Décoration című folyóirat különféle pályázatokat szokott hirdetni iparművészeti tervezetekre, melyeknek tárgya rendszeresen a gyakorlati élet szükségleteinek kielégítését célozza. Puskaagy, pecsétnyomó, fali sablon és friz eredményes pályatetelei után legutolsó számában (1902. janvier) egy botfej pályázatról számol be. Igazán bámulnunk kell nekünk, hogy annyi szép és művészi munka halmozódik össze egy egyszerű pályázatra a franciáknál. Nem elkapkodott vázlatyszerűségekkel versenyeznek a díjért, hanem komoly és minden részletében átgondolt munkával. Félicien Ledresseur botfejei nyerték az első díjat, művei a kellemes, fogait kínáló és elegáns művészetet lehellő botfejek mintaképei. Cossard és Chauvet pályaművei is igen figyelemre méltók. Legalább is meg lehet tanulni belőlük, hogy az anyag érvényesülése és a cél kifejezése mellett a díszítésnek mily simulékonyssággal kell alkalmazkodni a gyakorlati kívánalmakhoz.

SZAKIRODALOM.

CZAKÓ ELEMÉR: A KÖNYVNYOMTATÁS ÉS KÖNYVDISZÍTÉS IPARMŰVÉSZE. Budapest, Athenaeum. 1092. 57 szöveggéppel és három melléklettel.

Szerző feladatául tüzte ki a mult szemeltartásával ismertetni a könyvnyomtatás és könyvdiszítés művészetének mai állását, s egyúttal figyelmeztetni a hazai könyvpiart az új iparművészeti mozgalomban reá háramló kötelelısegekre. Buzgó tanulmányainak anyagát gondos elrendezésben nyújtja és kitűnő illusztrációkkal élénkíti. Óhajtott volna azonban, hogy szerző e nagyfontosságú tárgyat nagyobb terjedelemben is kidolgozza.

Dolgozata négy fejezetre oszlik. Az

Magyar Iparművészet.

elsőben a betűvel foglalkozik. Végigkíséri azt fejlődése százados útjain, a mint a római írásból lassankint kifejlik a nyomdászat két fő típusa: az antiqua és a fraktur. Böven foglalkozik a legújabb mozgalommal, különösen Morris-szal, ki a XIX. sz. nyomdászatának művészietlen, elernyedő formáival ellentétben új életet önt a betűk alakjába. A hazai viszonyok szegényességét hangsúlyozza, de utal a Korvin-codexekre s régi könyveinkre, melyekből típusaink felújításánál merítenünk lehet. Kifejti a betűk szépségének általános elveit: a művésziesség és olvashatóság egyensúlyát, a betűtörzsek nyúlványainak mérséklését, a betűtestek egészséges teltségét, s végül kiemeli, hogy a nyomtatott betű regenerálására feltétlenül a kézíráshoz kell fordulnunk.

A második fejezet a szedéssel foglalkozik. Nem elégséges az egyes betűk szépsége, azok kapcsolatának is harmonikusnak kell lennie. Betűk csoportja a szó, szavak csoportja a sor és sorok csoportja az oldal. Minden ilyen egység megkivánja, hogy részecskéinek intervallumai, a szabadon hagyott fehér területek egymás között lehetőleg egyenlők s az egész egység méreteivel arányosak legyenek. Az oldal még nem a legnagyobb egység: a szemközi oldallal — házas-társával — összehangzó párrá kell kapcsolódnok.

Az oldal egységét leggyakrabban az u. n. kitűntető szedéssel szokták megzavarni. Az oldalnak e célból más dukтусu betűkkel való megbontása elítélendő; ajánlatosabb a versál vagy a „kapitälchen“ alkalmazása; legszebb volna azonban a szavakat aláhúzni.

A szedés művészetének legnagyobb tere a címlapon nyílik. A címlap pontosan szimmetrikus beosztásától újabban gyakran eltérnek; s a címet szabadon, a lap egyik széléhez közel csoportosítják, a müncheniek geometriai formába szorítva, az angolok értelem szerint tagozva a sorokat.

A szedőre bízott nyomdadíszek alkalmazásában a lehető legnagyobb mérséklés ajánlandó. A tulajdonképpen való díszítés a könyvdiszítő művész feladata, s a szedőnek csak a legegyszerűbbre és legszükségesebbre kell szorítkoznia. Ne sutor ultra crepidam.

Czakó munkájának harmadik részében a könyvdiszítés és könyvillusztráció szerepét tárgyalja. Történetüket a rendelkezésre álló hely szűk voltánál fogva

természetesen csak nagy vonásaiban változhat, de azért érdekes adalékokat nyújt különösen a magyar könyvillusztráció történetéhez. A modern mozgalmat e téren érdeme szerint méltányolja, különösen az angol illusztrátorokat, Crane Waltert, Beardsley Aubreyt, Bell Anning-et, Nicholsonst, stb. Végül erősen síkra száll a modern fotomechanikai eljárások művészi felhasználása mellett.

Az utolsó fejezet, ugyanazon rendszer szerint, mint az előbbiek a maguk tárgyát, elemzi a könyvkötés művészetét. Áttekinti történetét, technikája fejlődését, s ismerteti jelen állapotát. A modern könyvkötés költségesebb, kézi munkát követelő típusa mellett, melyet Cobden-Sanderson képvisel, szót szól a gyárilag sokszorosítható, White Gleeson által kezdeti típusnak is. Érdekesen tárgyalja a belső táblaborító papir, az u. n. előzők-papir szerepét.

Befejezésében az iparművészet problémájának fő elvét, az ipari és a művészeti elemek helyes arányát hangsúlyozza. Csak ha a mesterember és a művész egyaránt tartózkodnak a túlzásoktól, s mindegyikök a maga körét tölti ki, jöhet létre igazi, életképes eredmény. Az iparművészetet a XIX. sz.-ban a *kevés* fenyegette; művészeti átalakulásunkra jellemző, hogy ma már a *sok*-ban rejlik a veszély.

m. s.

MAGY. NYOMDÁSZOK ÉVKÖNYVE.
1902. Szerkeszti Pavlovszky J. Alajos.
Budapest, Athenaeum.

Az iparművészet egész vonalán, tehát a nyomdászatnál is most kezdődik a második reneszánsz a tiszta művészet jegyében. A mi képes lapjaink és illusztrált könyveink is artisztikus díszszel ékeskednek; derék nyomdászaink pedig szaksajtóikban, szakkurzusaikon és főleg lelkes zászlóvivőik által mind több és több művészi tartalmat hoznak bele a sablonoktól lenyűgözött nyomdászatunkba. A Könyvnyomdászok Szakköre kiadásában megjelenő, az idén immáron tizenhetedik Évkönyv élénk képét adja annak a mozgolódásnak és törekvésnek, a mivel Gutenberg művészetének mai képviselői ügyüket az iparművészet szellemében felkarolni igyekeznek.

Cikkeiknek nagyrésze azt a kapcsolatot tárgyalja, a mi a tipográfia és a művészet közt mutatkozik, vagy legalább is kell, hogy mutatkozzék. Az első dolgozat Czákó Eleméré, a nyomdászatról, mint

iparművészetről szól. Szerencsésen egészítik ki az Iparművészeti Múzeum és Iskola főkönyvtárosának általános esztétikai körütekintést nyújtó közleményét maguknak a gyakorlati nyomdászokéknak saját tapasztalataikból és studiumaikból leszűrt cikkei. Így Wandra Lajos a színeképződésről nyújt tanulságos leírást; Korinek József a modern nyomtatványok mellett a nemzeties díszítő művészetnek kel pártjára; Novák József, Stalla Márton, Rohonczy János, Radnai Mihály és Augenfeld Miksa cikkeikben a mester-szedés jelenlegi művészi irányával foglalkoznak; Horváth, Fuchs, Kertész, Sedelmayer, Durmits és Wózner szakszerű kérdéseket tárgyalnak. Ki kell különösen emelnünk Káldor Lajosnak a modern nyomdászat úttörőit bemutató tanulmányát; Janovits Ferencnek rajz-oktatási javaslatait; Novák Lászlónak minden tekintetben kiváló, a grafikai problémákat ismertető értekezését; továbbá Firtinger Károlynak, a legérdemesebb magyar nyomdászírónak Tótfalusi Kis Miklósról írott történeti vázlatát és végül magának a szerkesztőnek, Pavlovszkynek úgy irodalmi, mint a Mäserlemezzel való sokszorosító művészkedési készségét.

Ilyen gárdával, úgy hisszük, a magyar nyomdászat a magyar iparművészetnek egyik előkelő ágává nővi ki magát hamarosan.

W. CRANE: THE BASIS OF DESEIGN BY. London, G. Bell and S. 1898.

Hogy W. Crane-nek három évvel ezelőtt megjelent könyvéről csak ennyi idő után szólunk, annak oka az, hogy emet fordításban most számunkra is hozzáférhetőbbé lett, mint ezelőtt volt. A híres szerző ebben a könyvben a rajznak alapvető fogalmát, jellegét, lényegi egységét, hasznát, fajtáit és az ezek közötti összefüggést adja; ismerteti eszközeinek, módszerének befolyását a vele elérhető eredményekre; továbbá ezeknek alakulását a szín, a mustra hatása alatt; nemkülönben a naturalizmus befolyását a grafikus ábrázolásra és végül az egyéniség érvényesülését a rajz köréhez foglalható ábrázolások terén. A mint látszik, a rajzot a legkülönfélébb oldalról és viszonylataiban tárgyalja; tárgyalja pedig az ő sajátos modorában, kitérésekkel, példákkal, közbeszúrásokkal a történeti háttér mélyének felhasználásával. S hogy ezt a páratlanul bő és érdekes tárgyat mennyi ér-

dekkel és szeretettel kezeli, azt — ismerve művész egyéniségét — külön tán mondani sem kell. Persze a nagy terjedelmű tárgyat kimeríteni a saját keze rajzaival bőven illusztrált és 392 oldalra terjedő könyvben neki sem volt szándékában; s ezt többször mondja is, utalva arra, hogy eme vagy ama részletnek kimerítő megírása maga egy nagyobb terjedelmű könyvet venne igénybe. De így is, a mint van, könyve úgy a rajzoló művész embernek, valamint bármily művelt olvasónak, s főleg az esztétikus íróknak nagy szolgálatot tehet.

Az ilyfajta s az író sajátos egyéniségének bélyegét magán hordó irodalmi műnek részletes ismertetése szinte lehetetlen, vagy majd ugyanakkora kötetet tenne, mint maga az eredeti; azért még legkivonatossabb ismertetését — a mennyire az t. i. lehetséges volna — itt mellőzve: egyenesen a könyv érdekére való utalással és ajánlásával beérjük.

MONOGRAPHIEN DES KUNSTGEWERBES. Herausgeber: dr. J. L. Sponzel; Verlag: H. Seemann Nachf. Leipzig. 1901.

Ily cím alatt az ismert nevű szerkesztő és kiadó cég iparművészeti monografiák sorozatát indították meg, a melyben úgy a modern, mint a történeti érdekű művészi iparokat kisebb mérvű, jól illusztrált kötetekben, előnyösen ismert szakemberek feldolgozásában nyújtják az olvasónak. A vállalat szépnek ígérkezik, s az érdeklődők bizonyosan türelmetlenül várják a prospektus egyik-másik kötetét. Reméljük, hogy e nagy és változatos programmból minél több lát napvilágot; különben is fölötte kívánatos volna, hogy ez a tárgy legalább egy nyelven, ily vagy más formában egyszer már feldolgoztassék. Mert monografiaszerű dolgozat van ugyan mindenféle, s van — a melyekről tudunk — angol, francia, német és olasz nyelven; de mindazok csak részei, csak darabjai ama nagy egésznek, a melynek fejlesztésén ma is mint századok és ezredek óta annyi erő, tudás és talentum fáradozik. Hogy az ilyféle irodalmi munkának ma nagyobb a jelentősége mint bármikor volt, az bizonyos; ma, a mikor a művészi ipar világszerte vett lendülete szinte megtéveszti az embert, a mikor tehát összefoglaló tájékoztatásra mindenfelé szükség van, s a mikor az irodalmi közlésnek oly kevés az akadályja és az ezzel kapcsolatos sokszorosítási technikák

fejlettsége az irodalmi közlést szinte kihívja. Kívánatos tehát, hogy a terv sikerüljön, s a munka megindítóit fáradozásaikban siker kísérje.

A megjelent kötetek közül elsőben is a Dr. G. E. Pazaurek „*Moderne Gläser*“ című monografiáját említjük. A nagy 8-r. alakú könyv a jelen művészi irányú üvegművességnek állapotát tárgyalja összesen 133 oldalra terjedő 12 fejezetben. Szól a modern üvegdekorációról, a színről, a kristály- és üvegstílusról, az üvegmetszés technikájáról; szól a zománccfestésről, az üvegiparban alkalmazott fémfényről; tárgyalja az új formákat, az angol és egyéb üvegcsiszolást; szól továbbá a párisi utolsó világkiállításról, s ennek alkalmából Nancyról és a francia műüvegességről, Ausztriáról és Németországról — sőt 2—3 helyütt külön Magyarországról, azaz magyar cégekről is megemlékezik; s végül mindezt befejezi egy „pillantás a jövőbe“ fejezet.

Majd minden oldalon kitűnik, hogy a szerző gyakorlati ember, a ki a kínálkozó alkalmakat ugyancsak felhasználja, hogy elterjedt ferde nézeteket, állításokat helyreigazítsa. Ha benne néha a művészt egy kissé nélkülözzük is, ezt bőven kárpótolja a technikai és ezzel a stilisztikai kérdések tekintetében az olvasónak nyújtott gondolatok és adatok gazdagsága. Hogy szerzőnél — úgy, miként az újabb német szerzőknél általában — a méltatás tekintetében a német viszonyok állnak előtérben, azon már nem csodálkozunk. Hogy azonban ez a munka értékét csorbítja, az kétségtelen. Mindazonáltal a könyvet olvasva, jól esik tapasztalni, hogy ez alkalommal az üvegről oly valaki ír, a ki az üveghez csakugyan ért, s a kinek tanításait, vezetését azért szívesen vesszük.

A négy színes mellékleten kívül a szöveg közé nyomtatott 149 autotipikus ábra a könyvet szépen dekorálja és — a mennyiben az lehetséges — a jelen művészi üvegművesség állapotát ezzel is érthetőbbé teszi. A könyv ára 6 márka. Olvasóink figyelmébe ajánlható.

DIE KRISIS IM KUNSTGEWERBE. Studien über die Wege und Ziele der modernen Richtung. Unter Mitwirkung mehrerer, herausg. v. R. Graul. (Leipzig. S. Hirzel. 1901. VIII. u. 237 S. br. 8 Mk.)

A művészi ipar újabb keletű mozgalmasságának ismertetése céljából gyűjtötte össze és adta ki Graul R. többeknek

HIVATALOS TUDOSÍTÁSOK

idevágó néhány tanulmányát könyvalakban. Hogy az eféle tanulmányok tizenhárom szerzője nem írhatott ugyanegy szempontból, az magától érthető; s olvasván az egyes cikkeket, kitűnik, hogy nem is mindegyik lát a jelen állapotokban — úgy mint a szerkesztő — krízist. Változatról, fordulatról és javulásról tudnak és szólnak; de döntőnek nem olyan döntő a fordulat, a mint azt túlhajtással világgá kürtölni szokás. Valami döntő nagy fordulatokról — krízisekről — ha azok a bennök élők számára általában észrevehetőek volnának is — a művészi iparban, mint a művészetben egyáltalán soha sem voltak és nem is lehetségesek. S különben ha lennének is, róluk csak utólagosan lehetne szólni. De bármint legyen is a dolog, magáról az állapotról, s különösen annak részleteiről már most is lehet szólni, sőt okos dolog a hozzászólás, a feljegyzés és mérlegelés. Az utánunk következőkön kívül magunknak is szüksége van arra, mert a művészet propagálása, népszerűsítése, mint a mire joggal oly nagyon törekedünk, megkívánja a tájékozást; megkívánja különösen most, a mikor annyiféle az új jelenség, a mikor a meglepetések nap-nap után következnek. Mit kezdjen a szemlélő, a művészet-„fogyasztó“ nagyközönség azzal az újdonsággal, ha mint teljesen idegen áll előtte? Hogy vonzódjék hozzá, ha az újban esztétikai érzületéhez rokon vonásokat nem talál? Kétségtelen, hogy pusztán a divat és a megszokás is nagy hódító, s vele szemben az esztétikai érzésnek hallgatás a szerepe; de a divat egymaga művészetet még soha senkivel meg nem kedveltetett. A divat hódításaira tehát a művészet ne számítsa és azokban ne is bízzék. A dolog tehát úgy áll, hogy azt a nagy „fogyasztó“ közönséget, a melynek segítsége nélkül minden erőlködés hiábavaló, fel kell világosítani művészi tekintetben mindarról, a mi őt körülveszi és érdekelheti. Hozzuk hát őt minden jóra való eszközzel közelebb a művészethez, s tárjuk fel előtte, a mennyire lehetséges, a művészet világát. Ezt a célt tartotta szem előtt könyvünk szerkesztője is, és ezért dicséretet érdemel. Kár azonban, hogy könyve csak részleteket nyújt s nem egészet. A modernség kielégítetlenségének érzésével tesszük le a könyvet kezünkől, mert meglátszik rajta, hogy gyorsan készült, gyorsan adódott ki, s a mutatkozó hézagok pótlására már nem volt meg a —

szükségérzet. De azért így is sokan haszonnal olvashatják a többnyire jó tanulmányokat, a melyeknek hét elseje (1—7) az új iránynak az egyes országokban való keletkezését és fejlődését, többije pedig (7—13) az új iránynak a művészet és művészi ipar terén mutatkozó állapotát tárgyalja.

A ki e könyv tárgyát kiegészíteni óhajtja, annak az újabb folyóiratokhoz és irodalom termékeihez kell fordulni; ott számos kisebb-nagyobb, különféle értékű dolgozatra fog akadni, a melyekből az itt nyert kép több tekintetben kiegészíthető. Teljes jártasságot és tájékozást azonban az irodalomtól ne várjon senki; azt ismeretén kívül csakis a műipari produkció és a műipari kiállítások figyelemmel kísérése és tanulmánya adhat. Magában sem egyik, sem másik. Ezt magyar olvasó közönségünknek ez alkalomból is figyelmébe ajánljuk.

Cs. Gy.

HIVATALOS TUDOSÍTÁSOK.

KISS ISTVÁN † Mélyen megdöbbenő hírt kaptunk e hó 9-ikén: Kiss István, a jeles építész, társulatunk választmányának kiváló tagja meghalt. A szomorú hírt mindenfelé a legőszintébb fájdalommal fogadták, mert Kiss Istvánnak, jóllehet nem mindennapi sikerekkel dicsekedhetett, kitűnő egyéni tulajdonságainál fogva alig lehetett ellensége vagy irigye. Szerette őt mindenki a ki ismerte. Barátai, munkatársai pedig valósággal rajongtak érte. Soha sem tétovázott, ha valami jó ügyért sikra kellett szállni, s sokoldalú alapos tudása, rokonszenves egyénisége és ritka ékesszólása előre biztosították neki a diadalt. Önzetlenül s önfeláldozóan szolgálta első sorban kartársainak érdekeit, de társulatunk ügyeiben is szívesen, szeretettel munkálkodott. A jeles férfiú kidöltével érzékeny veszteséget szenvedett a hazai iparművészet, a melynek nemcsak tehetséges munkása, de lelkes támogatója is volt mindenkor.

Alig 44 éves korában ragadta el őt a kérlelhetlen sors, s örökre megbénította széleskörű s mindenfelé áldásos tevékenységét.